

GEOPOLITIikka – PERUSTA VENÄJÄN AATTEELLE

Erikoistutkija, Dosentti Alpo Juntunen

JOHDANTO

Venäjä on ollut muutoksessa vuodesta 1985 lähtien, jolloin pääsihteeri Mihail Gorbatshev aloitti perestroikaksi nimetyn uudistuspolitiikan. Seurauksena oli kommunistipuolueen kukistuminen ja Neuvostoliiton hajoaminen. Venäjä julistautui Neuvostoliiton perijäksi, mutta maailmanpolitiikassa se ei saavuttanut edeltäjänsä asemaa. Yhdysvaltojen johtama länsi tuli kylmänsodan voittajaksi, poliittinen jännitys väheni ja kaikkialla uskottiin demokratian ja liberalismiin autuuteen¹.

Venäjä kuitenkin ajautui kaaokseen ja alettiin puhua ”*smutasta*” sekasorron kaudesta, jollaisia Venäjä oli kokenut historiansa aikana useita, viimeksi ensimmäisen maailmansodan päättyessä. Tilanne yllätti poliittiset päättäjät ja koko kansan. Parhaiten tilanteeseen sopeutui älymystö, jolla Venäjän historiassa on usein ollut tiennäyttäjän tehtävä. Tiedemiehet ryhtyivät pohtimaan, mikä on Venäjän tehtävä uudessa maailmassa ja mitä venäläisten tulee tehdä. Löydettiin tiede, jolla on merkittävät, joskin kiistanalaiset perinteet. Ulospääsyä poliittisesta, sosiaalisesta ja kulttuurisesta umpikujasta lähdettiin etsimään geopolitiikan avulla.

Tämän tutkimuksen tavoitteena on tarkastella tekijöitä, jotka nostivat geopolitiikan muotitieteeksi, venäläisen geopolitiikan perusteita, filosofiaa, tavoitteita, saavutuksia sekä tämän hetkistä tilaa. Geopolitiikan sovellutukset eivät laajuutensa vuoksi kuulu tämän tutkimuksen piiriin, vaan tarkastelen niitä toisessa yhteydessä.

Geopolitiikalla on tieteenä vanhat perinteet, mutta se joutui toisen maailmansodan päättyessä lähes suljetuksi tieteen ulkopuolelle, koska sen katsottiin edistäneen militaristisia ja imperialistisia tavoitteita².

Yleisen ja pelkistetyn määritelmän mukaan geopolitiikka on poliittisten ilmiöiden kuvaamista ja selittämistä maantieteen ja siihen liittyvien asioiden nojalla. Tässä mielessä länsimaisen geopolitiikan juuret ovat antiikissa, sillä jo *Herodotos* turvautui maantieteeseen tapahtumia kuvatessaan. Nykyaikaisessa mielessä geopolitiikka liittyy valistuskauden tieteen nousuun. Tuolloin mm. *Montesquieu* tarkasteli kansojen olemusta ja kehitystä maantieteen kautta. Valistuksesta alkanut maantieteen kehitys ja tiedon lisääntyminen antoivat

tiedemiehille ja kaikille kiinnostuneille hyvän perustan maantieteeseen rakentuvan teorian kehittämiseen ja käytännön politiikan harjoittamiseen. Geopolitiikan ”isänä” pidetään saksalaista maantieteilijää *Friedrich Ratzelia* (1844-1904), joka vuonna 1897 julkaisi kirjan ”Politische Geographie” ja otti samalla käyttöön termin ”poliittinen maantiede”. Hänen mukaansa valtiot ovat eläviä organismeja, jotka ”saavat voimansa maaperästä”. Uuden tieteen kasvualustana toimivat aikakauden nationalismi ja imperialismi. Suurvallat käyttivät geopolitiikkaa hyväkseen ja perustelivat valloituksiaan mm. maantieteellisillä tekijöillä. Anglosaksien merellisen herruuden julistajaksi nousi amerikkalainen meriupseeri *Alfred Mahan* (1840-1914), jonka teoksista muutkin kansat kuten saksalaiset ja venäläiset löysivät laivastopolitiikkansa perusteet. Ratzelin oppilas oli ruotsalainen valtiotieteilijä *Rudolf Kjellén* (1864-1922), joka ensimmäisenä käytti termiä **geopolitiikka**. Vastapainoksi anglosaksiselle merien merkitystä korostavalle koulukunnalle Kjellén loi mannervalta-käsitteen ja nimenomaan Saksan tuli olla johtava mannervaltio ja kulttuurin eteenpäinviejä. Kjellénin seuraaja oli *Karl Haushofer* (1869-1946), joka perusti v. 1924 ”*Zeitschrift für Geopolitik*” aikakauskirjan. Hänen aikalaisensa oli englantilainen *Halford Mackinder* (1861-1947). Hän kehitti ns. sydänmaateorian, jonka mukaan maailman keskustassa on Euraasian manner, maapallon suurin mantereinen keskittymä. Tätä Mackinder kutsuu ”**heartlandiksi**”. Sen hallitseminen on avain koko maailman kontrollointiin. Historialle on ominaista keskustan ja reuna-alueen eli rannikkoseutujen kilpailu. Niiden välinen taistelu on historian jatkuva tapahtumasarja. Ratsastajakansat skyyteistä alkaen ovat pyrkineet alistamaan koko Euraasian. Keskustalle on ominaista autoritaarinen ja hierarkkinen järjestelmä ja rannikoille liberalismi ja demokratia. Mackinderin mukaan venäläiset ovat astuneet arokansojen paikalle. Lännen so. anglosaksien johtaman ryhmittymän on pyrittävä puolustautumaan rakentamalla turvavyöhyke Euraasian eli Venäjän ympärille.

Venäläisen geopolitiikan synty liittyy kiinteästi imperialismiin. Pietari Suuren v. 1725 perustaman Venäjän Tiedeakatemian tärkeimpänä tehtävänä oli valtakunnan alueen tutkiminen silmällä pitäen millaisia resursseja olisi valtakunnan voiman ja kunnian parantamiseen³.

Sama tavoite oli ensisijainen myös v. 1845 perustetulla Venäjän Maantieteellisellä Seuralla. Ideologisen perustan venäläiselle geopolitiikalle antoi kansallisuusate, joka aluksi ilmeni slavofiliana ja kehittyi pian panslavismin kautta isovenäläisyyden ainutkertaisuutta korostavaksi ideologiaksi. Samalla haluttiin tehdä eroa Eurooppaan ja panslavistit N.J. Danilevski ja K.N. Leontjev tähdensivät Venäjän euraasialaista merkitystä. Aikakauden merkittävät historioitsijat B.N. Tshitsherin, S.M. Solovjev, V.O. Kljutshevski tähdensivät maantieteen merkitystä Venäjän kehitykselle. Varsinkin Tshitsherin ja Solovjev

katsoivat maantieteen luoneen edellytykset Moskovan nousulle Venäjän johon. Solovjevin mukaan ankara ilmasto on lyönyt leimansa venäläisiin. Olosuhteet ovat kasvattaneet kansasta voimakasta ja sitkeää. He eivät saa toimeentuloaan yhtä helposti kuin länsi-eurooppalaiset. Solovjev katsoikin luonnonolosuhteet varsinaiseksi Venäjän ja lännen erottavaksi tekijäksi. Kljutshevski puolestaan piti välttämättömänä aloittaa minkä tahansa kansan historiankirjoitus tarkastelemalla ao. kansan asuttaman maan luonnonolosuhteita⁴.

Ensimmäisenä venäläisenä geopolitiikkona on pidettävä *L.I. Metshnikovia* (1839-1888), joka tarkasteli jokien merkitystä kulttuurien ja valtioiden synnylle ja kehitykselle. Liberaalina ja ajan uusien aatteiden kannattajana hän poistui Venäjältä v. 1858 ja teki elämäntyönsä Etelä- Euroopassa. Samalla hän aloitti venäläisen geopolitiikan kaksijakoisuuden. Venäläisellä geopolitiikalla on ollut sisäinen ja ulkomainen linjansa. Hänen pääteoksensa ”Tsilivilizatsija i velikije istoritsheskije reki. Geografitsheskaja teorija rasvitija sovremennogo obstsestva” julkaistiin postuumina v. 1889. Teos on maailmanhistoriallinen keskittyen Kaksoisvirtain maahan, Egyptiin, Intiaan ja Kiinaan.

1. GEOPOLITIikka IMPERIALISMIN PALVELUKSESSA

Varsinaisen Venäjän ensimmäisenä geopoliittikkona on pidettävä maantieteilijä *V.P. Semjonov-Tjan-Shanskija* (1870-1942), joka valtiollisista ja poliittisista muutoksista huolimatta teki elämäntyönsä Venäjällä. Hän oli niitä tiedemiehiä, jotka välittivät keisarillisen suunnitteluperinteen Neuvostoliitolle. Vuodesta 1905 hän toimi finanssi- ja teollisuusministeriön tutkimus- ja tilasto-osastolla, jonka tehtävänä oli mm. talouselämän suunnittelu ja erityisesti väestön asuttaminen itäisille harvaan asutuille, mutta hedelmällisille alueille. Näihin alueisiin kuuluivat mm. Siperian ja Keski-Aasian eteläiset alueet. Luotettavalla väestöllä haluttiin varmistaa seutujen pysyminen Venäjän kruunun alaisuudessa ja levittää venäläisyyttä etelään. Maailmansodan aikana v. 1915 hän julkaisi teoksen ”O mogustsestvennom territorialnom vladenii primenitelno k Rossii. Otsherk po polititsheskoj geografii”. Teoksessa tarkastellaan Venäjää ensisijassa antropogeografian kannalta ja eritellään monipuolisesti alueiden ja ihmisten suhdetta. Tällöin hän myös perusteli venäläistä imperiaalisminä, joka on tuonut sivistystä ja järjestystä laajoille alueille. Vuonna 1928 julkaisemassaan teoksessa ”Rajon i strana” hän määrittelee geopolitiikan tehtävät ja tavoitteet seuraavasti:⁶

1. Geopolitiikan tehtävänä on tarkastella synteettisesti ja monipuolisesti maanpiirin vaikutusta ihmiskunnan alueelliseen ja henkiseen herruuteen, so. maan vaikutusta alueelliseen herruuteen.

2. Maantieteelliset tekijät vaikuttavat ihmisen toimintaan, mutta on huomiotava ihmisen taloudellisilla pyrkimyksillä ja maantieteellisillä tekijöillä olevan vaikutuksia yleiseen kehitykseen.
3. Eriteltäessä alueellispoliittisia käsitteitä on huomattava niiden muodostuvan asianomaisen alueen luonnosta sekä historiallisista, taloudellisista ja kultturellisista tekijöistä.
4. Venäjän geopolitiikan erityisenä tavoitteena on oman maan systemaattinen alueellispoliittinen tarkastelu eritellen sen etuja, haittoja sekä tulevaisuuden näkymiä ja perspektiivejä.
5. On selvitettävä mitkä seudut soveltuvat siirtolaisuusalueiksi ja kuinka siten voidaan taata Venäjän alueellis-poliittinen suuruus.
6. On syvennettävä Venäjän alueellis-kartografista tutkimusta. Tavoitteena on tuoda maastosta esiin poliittiset päämäärät.

Vuosikymmenien kuluessa tehdyillä perusteellisilla Venäjän maantieteen tutkimuksilla tuotiin esiin maan luonnonolosuhteiden ainutkertaisuus. Tämä piirre oli luonteenomainen kaikelle venäläiselle ja neuvostoliittolaiselle geopolittiselle tutkimukselle. Erityisen voimakkaasti se korostuu I. L. Solonevitšin (1891-1953) tuotannossa. Hänen mielestään Venäjän historia on luonnonolosuhteiden voittamista. Hänen mielestään ihmisen vapaus on riippuvainen fyysisestä ympäristöstä. Syyt lännen ja Venäjän vapuden eroihin hän löytää luonnosta. ”Amerikkalaisen vapaus ja rikkaus johtuvat fyysisestä ympäristöstä. Meidän vapauttamme ja rikkauttamme rajoittaa Venäjän fyysinen ympäristö. Venäjän kansa ei koskaan voi nauttia sellaista vapautta kuin Amerikan ja Englannin kansat, joiden turvallisuutta suojaavat meret ja salmet. Venäjän turvallisuuden takeena on vain sotaväki.” Hänen mielestään Venäjän köyhyys ei riipu poliittisesta järjestelmästä. Fyysinen ympäristö aiheuttaa korkeat kustannukset ja pakottaa varustautumaan turvallisuuden takaamiseksi. Siksi voidaan sanoa ”*Venäjän historian olevan luonnon olojen ja fyysisen ympäristön voittamista*”.⁷

2. NEUVOSTOGEOPOLITIikka

1. Venäläinen geopolitiikka emigraatiossa

Vallankumouksen jälkeen geopolitiikka tuomittiin porvarillisen imperialismin välineeksi, mutta se jatkoi elämäänsä emigraatiossa. Pietarin yliopiston kasvatti *P.N. Savitski (1895-1968)* emigroitui v. 1920 ja toimi vuosikymmenet Prahan yliopiston venäläisen tiedekunnan dosenttina. Vuonna 1921 hän perusti ruhtinas *N.S. Trubetskoin* kanssa euraasialaisen liikkeen, jossa geopolitiikalla oli keskeinen merkitys. Vuonna 1922 Savitski julkaisi teoksen ”*Step i osedlost*”. Geopoliittiseksi järjestelmäksi hän kokosi ideansa v. 1933 julkai-

semassaan teoksessa ”Geografitsjeskije i geopolititsjeskije osnovy evrazijskiva”. Savitskin mukaan metsä ja aro ovat muovanneet Venäjän. Aro tarkoittaa Aasiaa ja metsä Eurooppaa. Näiden elementtien yhdistäminen oli mongolien ansio, ja mongoli-imperiumin hajottua venäläiset onnistuivat yhdistämään alueet turvautumalla mongoleilta oppimaansa strategiaan. Savitskin mukaan Venäjää ei olisi ilman mongolo-tataareita. Vahvan militarismin ja valloittajatradiation tähden Savitski näkee mongolikauden positiivisena Venäjän historian periodina. Savitski yhdisti venäläisen *sobornost*-käsitteen⁸, Mackinderin *heartlandiin* ja saksalaisten geopolitiikkojen luoman *Lebensraum*-käsitteen uudeksi laajalle mantereelle sopivaksi *mestorazvititje*-käsitteeksi, jolla hän ymmärsi alueen ja kansan yhteyttä. Tälle maantieteelliselle alueelle Savitski kehitti yhteiskuntamuodon, jota hän kutsui **ideokraattiseksi**. Tämä euraasialainen yhteiskunta rakentuisi ylhäältä alas ja sen johdossa olisi henkisesti valistunut luokka. Tämä olisi vastakohtana läntiselle ja merelliselle yhteiskunnalle, jossa vallitsevat demokratia, liberalismi ja kaupallisuus. Ideokratialle ovat ominaisia hierarkkinen järjestys, uskonnollisuus ja ihanteellisuus⁹.

Duginin mukaan Savitskin merkitys venäläiselle geopolitiikalle on valtava. Elinaikanaan hän ei saanut mitään tunnustusta. Päinvastoin stalinilaiseen realismiin Savitski pääsi tutustumaan vuodesta 1945 alkaen neuvostojoukkojen miehitettyä Prahan. Savitskia syytettiin kommunismivastaisuudesta ja hänet tuomittiin työleirille 10 vuodeksi. Vapauduttuaan v. 1956 hän palasi Prahaan, jossa kuoli v. 1968.

2. Neuvostogeopolitiikka

Vaikka geopolitiikka oli tuomittu porvallisena ja imperialistisena tieteenä, Neuvostoliitto hyödynsi sitä monipuolisesti. Suunnitelmatalous perustui mitä suuremmassa määrin edellä esitettyihin Semjonov - Tjan-Shanskin, ja Solonevitsin periaatteisiin. Asutusta pyrittiin lisäämään siellä missä sen parhaiten katsottiin edistävän sosialistisen isänmaan pyrkimyksiä. Siksi mm. Venäjän Karjala valittiin 1920-luvulla tärkeäksi asutus ja teollistamisalueeksi, ja liikenneyhteyksiä rakennettiin maan strategiaa tarpeita silmälläpitäen.¹⁰

Myöskin sosialismin aatteen levittämisessä turvaututtiin geopolitiikkaan. Savitskin aikalainen oli talousmaantieteilijä *N. V. Ustrjalov (1890-1938)*. Hän oli Moskovan yliopiston kasvatti ja siirtyi vallankumouksen aikana Aleksandr Koltsakin lehdistöpäälliköksi. Vuosina 1920-1924 hän toimi professorina Harbinin yliopistossa. Hän palasi Neuvostoliittoon v. 1935 ja toimi Moskovan liikennekorkeakoulun professorina. Hän tähdensi Euraasian alueellista merkitystä. Euraasialaisuus on koko mantereen käsittävä aatesuunta, joka ei ole yhtäläinen läntisen liberalismiin ja ahtaan etnisen nationalismiin kanssa. Venäjä on nähtävä suuren alueen geopolitiittisena yhdistäjänä, ja sen kansalli-

nen tehtävä on imperiumin rakentaminen. *Tihonravovin* mukaan tämä oppi lähestyi euraasialaista sosialismia ja katsoi liberaalin talousjärjestelmän olevan ominaista atlantiselle lännelle. Neuvostojärjestelmää se piti ylimenovaiheena – perinteisen venäläisen nationalistisen pyrkimyksen modernina muotona planetaariseen ekspansioon ja euraasialaiseen antiatlanttiseen universalismiin eli maailmanherruuteen. Kun euraasialaisuuteen liitettiin tämä kommunistiystävällinen tendenssi voidaan puhua **uuseuraasialaisuudesta** Nämä ajatukset eivät kuitenkaan miellyttäneet neuvostojohtoa ja monien muiden tiedemiesten tapaan Ustrjalov joutui v. 1938 puhdistusten uhriksi.

Duginin ja *Tihonravovin* mukaan bolshevikit ja varsinkin Stalin noudattivat suuressa määrin uuseuraasialaista politiikkaa. Stalinin varmistettua valtansa otettiin käyttöön käsite ”socialismi yhdessä maassa” ja luovuttiin maailmanvallankumouksesta. Tavoitteena oli luoda mahdollisimman voimas Neuvostoliitto, joka voimallaan vaikuttaisi maailman vähittäiseen sosialistisoitumiseen. Toisessa maailmansodassa neuvostoarmeijan valloittamille alueille luotiin tämän opin mukaisesti Moskovalle kuuluaista sosialismia. Tuolloin ulkoministerinä toiminut V.M. Molotov katsoi tärkeimmäksi tehtäväkseen isänmaan sotilaallisen, taloudellisen ja poliittisen voiman vahvistamisen. Tämä toteutui parhaiten liittämällä Neuvostoliittoon mahdollisimman paljon alueita. Tuolloin heikentyisivät myös imperialismin asemat. Vuonna 1975 antamassaan haastattelussa Molotov katsoi että Stalin ja hän olivat onnistuneet tässä tehtävässä hyvin.¹¹

Vasta länsivaltojen ryhdyttyä vuodesta 1947 aktiivisesti vastustamaan Stalinia Neuvostoliiton laajentumispolitiikka päättyi. Geopoliittinen tarkastelu tekee ymmärrettäväksi myös Stalinin pidättyväisen suhtautumisen Maon johtamiin kommunisteihin. Nämä olivat aina olleet riippumattomia Neuvostoliitosta ja Stalin ymmärsi, että kommunistien päästyä Kiinassa valtaan, Neuvostoliiton kommunistipuolue menettäisi monopoliasemansa kommunistisessa liikkeessä eikä aatetta enää voitaisi hyödyntää suvereenisti maailman politiikassa.

Uuseuraasialaisuudeksi on katsottava myös ns. Brezhnevin oppi, jonka mukaan kerran Neuvostoliiton mallin mukaiseen sosialismiin siirtyneen maan oli pysyttävä valitulla tiellä, ja jos järjestelmä oli uhattuna, Neuvostoliitolla ja muilla sosialistisilla oli oikeus puuttua asioiden kulkuun. Oppia sovellettiin Unkariin v.1956, Tšhekkoslovakiaan v.1968 ja Afganistaniin v.1979.¹²

Ikääntyneen puoluejohdon väistyminen 1980-luvun puolivälissä Neuvostoliiton johdosta herätti toiveita uudistuksista ja syntyi konvergenssiteoria, jonka mukaan kapitalistinen ja sosialistinen järjestelmä lähenivät toisiaan. Teoriaa kannatti mm. Yhdysvaltojen ulkoministeri *Henry Kissinger*. Taustalla oli mondialismiksi kutsuttu oppi, jonka mukaan maailman tulee ennen pitkää

yhdistyä demokraattiseksi kokonaisuudeksi. Tuossa yhteisössä ei olisi vasta-kohtaisuuksia eikä konflikteja. Neuvostoliitossa näkemystä edusti Ministerineuvoston tiede- ja tekniikkakomitean puheenjohtaja akateemikko *D.M. Gvis-hiani*. Teoriaan nojautui myös M.S. Gorbatshev avustajineen aloittaessaan perestroikan.¹³

3. VENÄJÄ ETSII ITSEÄÄN

Perestroikasta alkaneella Neuvostoliiton hajoamisella oli valtavat, ennenkaikkeaa turvallisuuspoliittiset seuraukset. Venäjä menetti viimeisen kahdensadan vuoden kuluessa luomansa turvallisuusvyöhykkeet Euroopassa ja Aasiassa. Näiden ja muiden lähinnä taloudellisten seurausten tähden Gorbatshev joutui väistymään ja Venäjä alkoi etsiä uutta poliittista suuntaa.

Lännessä on kaikesta huolimatta jatkuvasti uskottu demokratian mahdollisuuksiin Venäjällä.¹⁴

Toiveajattelu on perustunut käsitykseen länsimaisen demokratian ylivoimaisuudesta muihin järjestelmiin nähden ja pienten läntisten, entisten sosialistimaiden demokratiakehityksen myönteisyydestä. Ei ole tiedetty tai ei ole haluttu tietää tradition esim. Tshekissä ja Puolassa olevan erilainen kuin Venäjällä, jossa traditio ja mentaliteetti eivät tue demokratiaa, liberalismia ja individualismia. Ilmastolliset ja maantieteelliset olosuhteet ovat asettaneet venäläiset erilaisiin ympäristöoloihin, ja siksi väestön yhdistämiseen saman johdon alaisuuteen on tarvittu lujaa keskusjohtoa. Voidaan sanoa tämän luonnosta johtuvan autoritativisen perinteen jättäneen jälkensä maahan ja asukkaisiin.¹⁵

Kun demokratia ei lähtenyt käyntiin, uudistajat siirrettiin syrjään. Venäjä siirtyi jälkiliberalistiseen kauteen ja maata alettiin rakentaa pohjalta, jonka eräänä tärkeimpänä osana on pidettävä maahan ja traditioon nojaavaa geopolitiikkaa.

Vuosituhanen vaihe muodostui merkittäväksi jaksoksi Venäjän historiasa. Neuvostoliiton hajoamisesta alkanut epävarmuuden ja sekasorron aika saavutti pohjan v. 1998. Asema maailman toisena supervaltana oli heikentynyt. Teollisuus ja koko talous olivat lamassa, eikä keskushallintoa johtava presidentti B.N. Jeltsin kyennyt johtamaan valtakuntaa. Valtion hallinto oli pienen byrokraatian ja talouden oligarkeihin nojautuvan presidentin taustaryhmän käsissä. Valtakunnan etelälaidalla oli jatkuvia levottomuuksia. ”Pyhä Venäjänmaa” näytti jälleen kerran olevan tuhoon tuomittu. Neuvostoliiton hajoamisesta huolimatta Venäjä on edelleen maailman laajin valtio ja sillä on runsaat raaka-ainelähteet ja suuri koulutettu väestöpohja.

Neuvostoliiton hajottua v. 1991 marxismi-leninismi oli menettänyt asemansa ja sen tilalle tarvittiin uusi ideologia ja mm. geopolitiikan eri suuntauksien edustajat alkoivat esittää oppejaan. Ensimmäiseksi tuli julkisuuteen edellä mainittu uuseuraasialaisuus, joka oli ollut piilevänä neuvostoideologiassa.¹⁶

Perestroikan alusta lähtien tunnetuin ajatussuunnan edustaja on ollut *L. N. Gumilev*¹⁷. Vainottujen vanhempien poikakin sai viettää Stalinin aikaisilla leireillä 15 vuotta ja pääosan tuotannostaan hän pääsi julkaisemaan vasta perestroikan alettua. Hän oli opiskellut historiaa, etnografiaa ja maantiedettä, joihin nojautuen hän kehitti **etnogenesis**-teorian. Sen mukaan kansat syntyvät, kasvavat, kukoistavat ja kuolevat aikasidonnaisen syklin mukaan. Yhden syklin kestoaika on noin 1500 vuotta. Perusidea oli lainattu *Oswald Spengleriltä*. Gumilev liitti siihen Mackinderin ja Savitskin ideoiden mukaisen euraasialaisuuden. Vuonna 1992 julkaisemassaan teoksessa ”Ot Rusi do Rossii” hän esittää euraasialaisen kulttuurin johtavaksi kansaksi venäläiset, jotka koostuvat slaaveista, turkkilais-tataareista ja suomalais-ugrilaisista. Tällä hetkellä venäläinen kulttuuri on 500 vuotta läntistä sivilisaatiota nuorempi ja elää passionaarisuusvaihetta, jolle on ominaista valmius uhrautuvaisuuteen ja pyrkimys voittoon. Länsimainen kulttuuri on ohittanut passionaarisuuden ja siirtynyt inertiavaiheeseen eli nauttii pelkästään olemassaolosta. Tätä todistaa läntinen kulutusvimma.¹⁹

Gumilevin mukaan ihmiskunnan yhteistä historiaa ei ole olemassa ja puheet yleisinhimillistä arvoista ovat naiiveja. Etnokset kehittyvät omaa rataansa eikä niillä ole yhteistä passionaarisuuden vaihetta. Venäjän vieminen länsieurooppalaisten kansojen joukkoon on yritys siirtää Venäjä toiseen superetnokseen. Tämä on väärin, sillä omalta pohjalta itsenäisesti kehittyvä Venäjä voi seurata vain omaa tietään. Venäjää ei voida verrata Länsi-Eurooppaan ja sen kaukaisempaan haaraan amerikkalaisuuteen, koska Venäjä on paljon nuorempi. Venäjä voi kylläkin hyötyä ja oppia Euroopasta, mutta kaikissa olosuhteissa sen on seurattava omaa tietään. Koska lännestä ei ole mitään hyvää odotettavissa Venäjän tulee etsiä ystäviä idästä eikä lännestä. Mongolit ja turkkilaiset voivat olla aitoja ystäviä, mutta saksalaiset, ranskalaiset ja englantilaiset ovat viekkaita riistäjiä.²⁰

Gumilevin kuoleman jälkeen on perustettu hänen muistosäätiönsä, jonka tehtävänä on mm. hänen teostensa julkaiseminen.

Teokset ovat saaneet tavattoman suuren menekin, sillä niissä annetaan ideologiseen tyhjiöön joutuneille venäläisille uusi maailmanselitys ja suuntaviivat isänmaan kehitykselle. Perustelemalla venäläisyyden maantieteellisestä ja kulttuurellisesta näkökulmasta hän on auttanut myös vähemmistökansoja samaistumaan Venäjään. Gumilevista on tullut suorastaan uuden Venäjän profetta. Turhautunut jälkineuvostolainen yleisö hyväksyy mielellään teosten

länsivastaisuuden, koska Gumilevin avulla venäläiset löytävät vastapainon lännelle Venäjän omasta kehityshistoriasta. Näissä asenteissa on nähtävissä vanha slavofiilien lännen vastaisuus. Kirjoittaja ei juuri tuntenut länttä. Gumilevin merkitys on siinä, että hän välitti sotienvälisessä emigraatiossa syntyneen geopolitiittisen ajattelun uuden Venäjän rakentajille.

4. TIETEELLISEN GEOPOLITIIKAN ALKU

Tiedemiesten keskuudessa Gumilevia pidettiin haihattelijana ja hänen ajattelussaan nähtiin suorastaan vaarallisia piirteitä. Siksi tiedemiehet katsoivat tarpeelliseksi tuoda geopolitiikka tieteelliselle tasolle. Huomattavana tapahtumana tässä mielessä on pidettävä Moskovan yliopistossa vuoden 1994 keväällä järjestettyä ”pyöreän pöydän” keskustelua.²¹

Tavoitteena oli tarkastella käsitettä ”geopolitiikka” nykyaikaisessa mielessä, analysoida venäläistä geopolitiikkaa ja Venäjän alueellisuuden kehitystä. Keskustelussa tuotiin esille lukuisia geopolitiittisia käsityksiä Venäjän tulevista valinnoista. *V.L. Tsimburski* Tiedeakatemian itämaisten kielten laitokselta piti tärkeänä Venäjän yhteistyötä lännen kanssa ja maan sisäisen alueellisuuden kehittämistä. ”Haushoferilaisen”-imperialismin hän katsoi sopimattomaksi ja vaaralliseksi. Hän edusti selvästi yhteistyön ja demokratian linjaa. *E.A. Pozdijakov* Venäjän luonnontieteiden akatemiasta mainitsi suhtautumisessa geopolitiikkaan tapahtuneen valtavan muutoksen, joka on seurausta maailmanpoliittisista tapahtumista, joiden keskiössä on Venäjä. Nyt on analysoitava tilanne. Muistettakoon, että valtiojärjestelmien sortumisen seurauksena on aina ollut levottomuuksia ja sotia. Tällainen tilanne on jo alkanut. Jokainen maa on ainutkertainen juuri maantieteensä tähden. Ei voida ajatella geopolitiittisia kokonaisuuksia ilman rajoja. Valtioilla on rajat ja itsekunkin valtion voima näkyy sen rajojen lujutena. Nykyisin on runsaasti epämäärisiä rajoja ja rajakiistoja - Balkan, Baltia, Kuriilien kysymys jne. NL:n hajoamisen ja Saksan yhdistymisen myötä Itä-Eurooppaan on syntynyt laaja epävakaa alue, jonka vaikeudet heijastuvat mm. Venäjälle.. Saksa vahvistuu nopeasti ja on pian odotettavissa ”Drang nach Osten”, joskin taloudellisessa muodossa. Euroopan merkittävin geopolitiittinen prosessi on tällä hetkellä integroituminen ja hajoaminen. Länsi-Eurooppa integroituu taloudellisesti ja poliittisesti, mutta samanaikaisesti Itä-Eurooppa, erityisesti Balkan hajoaa. Koko Euraasian tilanteen vakauttamisessa Venäjän stabilisoinnilla on suuri merkitys. Jos Venäjä ei ennen pitkää vakiinnu seurauksena on kaaos Euraasiassa. Vain vakaa Venäjä voi täyttää stabiloitavan kulttuuripoliittisen tehtävänsä.

Moskovan yliopiston maailmantalouden maantieteen prof. *N.S. Mironenko* esitteli teorioita Mackinderistä alkaen. Sydänmaa-mantereen johtavana

valtiona Venäjän tehtävänä on vakiinnuttaa olot alueella. Tämän se voi saavuttaa demokraattisena ja ihmisoikeudet takaavana valtiona. Gorbatshev-säätiön tutkija *R.F. Turovski* esitteli teorioita kuten Mironenko. Hän tähdensi myös jakoa globaaliin ja paikalliseen geopolitiikkaan ja toi esille lännessä nousseen ns. uuden geopolitiikan. Tämä tieteellinen linja metodeineen voisi olla hyödyllinen myös venäläiselle geopolitiikalle. Tiedeakatemian Eurooppa-instituutin tutkija *A.L. Moshesin* mielestä geopolitiikka ei ole pelkästään tiedettä, vaan mitä suurimmassa määrin politiikkaa ja hän halusi maallistaa keskustelua. Geopoliittisen keskustelun vilkkaus Venäjällä johtuu suuressa määrin siitä, että ala oli pitkään kielletty ja että suurten muutosten jälkeen Venäjän on löydettävä uusi tie. Tämän hetkinen geopoliittinen tilanne on se, että Venäjän infrastruktuuri on nopeasti heikkenemässä eikä se pystyisi vastaamaan vihollisen massiiviseen ohjusiskuun. Ei voida puhua saari-Venäjästä, joka kykenee puolustautumaan ja jakamaan strategisia iskuja eri tahoille. Ongelmana ovat rajat. Ilman nykyisten rajojen määrittelyä intressipiireihin, vaikutuspiireihin ja hyökkäyksille alttiisiin piireihin ei voida puhua venäläisestä geopolitiikasta.

Tiedeakatemian vertailevan politologian laitoksen tutkija *M.V. Iljin* mainitsi Venäjällä geopolitiikalla olevan neljä eri muotoa. Ensiksi harrastelijamainen politiikan, historian ja aluetutkimuksen sekoitus. Tämä on suorastaan vaarallista fantasiointia. Tieteellisessä kirjallisuudessa käsitellään ennen kaikkea geostrategiaa. Tällöin tutkitaan resursseja, joista on hyötyä sotilaille ja diplomaateille. Hän kertoi ymmärtävänsä geopolitiikalla, kuinka politiikka hyödyntää alueen fyysisorganaisia realiteetteja ja ilmastotekijöitä. Tätä todellista geopolitiikkaa ei Venäjällä vielä ole. Tällä hetkellä suurin mielenkiinto kohdistuu geopoliittiseen fantasiointiin. Minkälaista venäläisen geopolitiikan tulee olla? – tieteellistä, näkemyksille on annettava tieteen kriteerit täyttävät perustelut. Hän yhtyi Tsimburskin ideaan ”saari-Venäjästä” varustettuna salmella. Pahin ongelma on ettei Venäjällä ole ymmärretty sisäistä geopolitiikkaa. Venäjällä ei tutkita alueellisia ongelmia geopoliittisesti. Hän kertoi olevansa euraasialaisuuden kannalla ja mainitsi ”mestorazvitjen”.

Tämä keskustelu loi selvät suuntaviivat venäläiselle geopolitiikalle. Sillä haluttiin ymmärtää Venäjän sisäistä kehitystä ja Venäjän suhdetta muuhun maailmaan. Aluksi keskustelu oli tieteellistä, mutta pian enemmän vastakäikua sai yllämainitussa keskustelussa esiin tullut poliittinen geopolitiikka. Geopolitiikasta tuli lukuisten aikakauskirjojen vakioteema. Perustettiin myös geopoliittinen aikakauskirja.²² *K.V. Pleshakov* Tiedeakatemian Amerikan ja Kanadan tutkimuksen laitoksen tutkija analysoi aikakauskirjassa ”Mezhduna-

rodnaja zhizn” geopoliittista käsitteistöä.²³ Hänen mukaansa geopolitiikkaan liittyy mitä kiinteämmin alueen hallinta ja valvonta. Alueet hän jakaa seuraavasti:

1. Oma maa on seutu, jonka jokainen tuntee omakseen. Käsite liittyy koti-seututunteeseen. Täällä asun minä ja kaltaiseni.
2. Rajaseutu. Se voi olla toiseen valtioon rajoittuvalla seudulla, mutta myös oman maan sisällä, jolloin se voi olla kansallisen vähemmistön asuttama. Rajaseudusta voivat myös naapurit olla kiinnostuneita varsinkin, jos valtio itse ei huolehdi alueistaan.
3. Jatkuvan ristiriidan alaiset alueet kuten esim. Elsas-Lohtringen ennen 2. maailmansotaa tai Vuoristokarabah nykyisin.
4. Täydellisen hallinnan alueet kuten NL:n kontrolloima alue v.1945-1988.
5. Geopoliittisesti tukipistein hallintaan otetut alueet kuten Kuuba ja Vietnam.

Varsinaisen kontrollin Pleshakov jakaa seuraavasti:

1. Poliittinen kontrolli.– NL hallitsi alueita puolueen avulla.
2. Sotilaallinen valvonta on avointa sotilasvaltaa.
3. Sivistyksellinen ja ideologinen valvonta. Mailla, joiden alueilla on islamilaista väestöä, on vaikea ulottaa valtaansa muslimeihin. Yhdysvallat on 2. maailmansodan jälkeen levittänyt sivistysvaikutuksensa valtaviin mittasuhteisiin.
4. Liikenteen ja liikennevälineiden hallintaan perustuva kontrolli.
5. Väestöllinen valvonta. Kansallisesti vieraat alueet saadaan valvontaan siirtämällä paikalle luotettavaa enemmistöväestöä.
6. Informaatiovalvonta. Neuvostoliiton loppuaikana Moskova ei enää pystynyt valvomaan ulkomailta sosialistisiin maihin tulevaa propagandaa, joka oli osasyynä Neuvostoliiton hajoamiseen.

Tilan valvonnan hän jakaa seuraavasti:

1. Maa-alueen kontrolli tapahtuu puhtaasti perinteisin voimakeinoin.
2. Merien valvonta on vaikeata merenkulkuun liittyvien monien erilaisten seikkojen tähden. Nykyään vain Yhdysvallat pyrkii ja jopa kykenee siihen.
3. Ilmavalvonta on tullut yhä tärkeämmäksi viime vuosikymmenien kuluessa. Ilmateitse myös ennen turvalliset saaret kuten Iso-Britannia on tullut helpommin uhattavaksi.
4. Avaruuden kontrolli, jota mm. R. Reagan yritti. Se on teknisesti mahdollista.

Jaotuksellaan Pleshakov halusi selventää käsitteitä, mutta toteaa, etteivät jaotuksessa mainitut seikat ole absoluuttisia, vaan ne vaihtelevat ja liittyvät toisiinsa monin tavoin.

5. OHJEITA JA SUUNTIA ISÄNMAALLE

Tuossa vaihessa geopolitiikka oli tullut niin suosituksi, että maassa alettiin julkaista geopolitiikkaa käsitteleviä teoksia yhä enemmän. Monet olivat poliittisia pamfletteja, eräät yleisesityksiä, mutta tiedemiehet alkoivat kriittisesti tarkastella isänmaan kehitysvaihtoehtoja.

Politologi *K.E. Sorokin* julkaisi keväällä 1995 laajan artikkelin ”Geopolitiikka sovremennogo mira i Rossija”.²⁴

Hieman laajennettuna hän julkaisi ideansa kirjana seuraavana vuonna.²⁵

Hänelle geopolitiikka on pikemminkin politologiaa kuin maantiedettä. Hän tarkasteli Venäjän taloudellisia ja sosiaalisia kehitysnäkymiä länsimaiden kehityksen valossa, ja laati taulukon geopolittisista eduista ja haitoista. Hänen tulkintansa Venäjän tilasta ovat pessimistisiä. Hänen mukaansa pysyvä alueellinen etu on Venäjän suuri koko, joka tarjoaa runsaat energia- ja raaka-ainevarat sekä mahdollisuuden syvään puolustukseen. Pysyvä etu on suuri ja koulutettu väestö. Ongelmana on huono pääsy merille ja laajan alueen heikko infrastruktuuri. Vanhan järjestelmän perua on taloudellinen ja tekninen jälkeenjääneisyys. Nämä seikat ulottavat vaikutuksensa yhä laajemmalle ja syvemmälle venäläiseen yhteiskuntaan, joka kärsii poliittisen johdon tehottomuudesta ja demokratian puutteista. Seurauksena on massojen passivoituminen, vallan keskittyminen eliittien käsiin ja korruptio. Hänellä on kuitenkin ohjelma Venäjän geopolitiikaksi. Vaihtoehtoja ovat,

1. eteenpäin pyrkiminen,
2. vetäytyminen,
3. paikoillaan pysyminen.

Ensimmäisen vaihtoehdon harjoittamiseen Venäjällä ei ole voimia. Toista vaihtoehtoa Venäjä noudatti perestroikan aikana, kun se luopui Itä-Euroopan sosialistisista maista ja neuvostotasavalloista Keski-Aasiassa, Kaukasiassa ja Baltiassa. Venäjän todellinen tilanne on toistaiseksi paikoillaan pysyminen. Tulevaisuudessa – Venäjän vahvistuttua – on pyrittävä aktiiviseen ulkopoliitiikkaan. Menetyksistä huolimatta Venäjä on suurvalta ja sille sopii moninaisuus. Parasta olisi, jos Venäjä pääsisi hyötymään vaa’ankieli – ratkaisijan asemasta suurvaltojen välillä. Maantieteellinen asema antaa edelleen Venäjälle sotilaallisia mahdollisuuksia. Sorokin tähdentää, ettei saa päästää mahdollisuuksia käsistä laiminlyömällä armeijan tarpeita. Ydinasein varustetulla ar-

meijalla on keskeinen merkitys Venäjän geopoliittisen aseman turvaamisessa. On vain luovuttava turhista ideologisista ja historiallisista painolasteista ja pyrittävä pragmaattisuuteen. Pohjoisella pallonpuoliskolla tuskin syntyy tilannetta, että armeijoiden voimaa käytettäisiin perinteiseen tapaan vaikutusvallan lisäämiseen. Lännen kanssa on syvennettävä yhteistyötä. Lännen teollisuuden raaka-aine- ja energiatarpeet sekä Venäjän tarve läntisen teknologian hyödyntämiseen ovat hyvä pohja yhteistyölle. Teollinen ja ydinenergia-yhteistyö on mahdollinen ja toivottavaa myös eräiden muiden maiden kuten Iranin kanssa. Venäjän on luotava vahvoja maailmanmarkkinoilla toimivia yrityksiä vaikutusvaltansa lisäämiseksi.

Sorokin pitää tärkeänä yhteyksiä entisiin sosialistisiin naapureihin. Niitä ei kuitenkaan tule käsitellä yhtenä kokonaisuutena kuten neuvostoaikana tehtiin. Suhteet kuhunkin maahan on rakennettava erikseen. Venäjän on politiikassaan otettava huomioon vanha vastapeluri Yhdysvallat. Amerikkalais-venäläinen yhteistyö tukee Venäjän vaikutusvaltaa maailman politiikassa. Tasapainoinen politiikka moninapaisessa maailmassa olisi omiaan säilyttämään Venäjän koskemattomuuden, jolloin se voisi turvallisesti keskittyä uudisrakentamiseen ja itsensä vahvistamiseen.

Suurena ongelmana Sorokin pitää militanttia islamia. Se tunkeutuu Venäjälle Keski-Aasiasta ja Kaukasiasta mm. Dagestanin ja Tshetschenian kautta. Islam on ongelma myös Länsi-Euroopalle, sillä Välimeren eteläpuolelta tunkeutuva islamilainen siirtolaisuus on muodostunut ongelmaksi. Islamia vastaan puolustautuminen liittää Venäjän yhteisrintamaan Länsi-Euroopan kanssa. Yhdysvalloille islam on kaukaisempi, vain maailmanpoliisin rooliin liittyvä ongelma.

Sorokinille on tärkeintä lähivuosien geopoliittinen kehitys, mutta hän luo katseen myös tulevaisuuteen. Huolestuttavaa on, mikäli maailmanpolitiikan johtajan rooli liukuu täysin atlantisen yhteyden akselille. Vaikka Sorokin pitää Venäjää eurooppalaisena maana, hän haluaa maansa hyötyvän aasialaisesta ulottuvuudesta, jonka kautta Venäjä pääsee geopoliittiseen yhteyteen taloudellisesti vahvan Tyynenmeren alueen kanssa. Yhteistyö olisi molemminpuoleista, sillä Venäjä voi tarjota Tyynenmeren alueen maille öljyä, kaasua ja aseita. Viime mainittu seikka on tärkeä siksi, että Aasian maat ovat parhaillaan modernisoimassa aseistustaan.

Tyynenmeren alueella yhteistyön kannalta tärkein ja vaikein maa on Kiina. Sen kanssa kaikki haluavat yhteistyöhön, mutta Kiina on varauksellinen. Venäjän ja Kiinan välinen geopoliittinen jännitys ei lakannut edes Stalinin aikana. Maon johtama kommunistinen puolue ei alistunut Moskovan johtoon, ja ainoastaan taistelu Kiinan herruudesta toisen maailmansodan päätyttyä pani kiinalaiset kommunistit turvautumaan neuvostoapuun. Saavutettuaan voiton

Kiina ei tarvinnut neuvostoapua ja poliittinen vastakkaisuus tuli julkiseksi. Maa-ilmapiirissä areenalla Kiina ei kyennyt kilpailemaan Yhdysvaltojen ja Neuvostoliiton kanssa. Vasta valtakunnan johdon nuorennuttua kiinalaiset tajusivat valtion geopoliittisen voiman perustaksi vahvan markkinatalouden ja aloittivat talousreformin. Talousuudistukset ovat olleet hyödyllisiä, ja viime vuosina talous on kasvanut nopeasti. Kiinalaiset itse kutsuvat kolmannen vuosituhaten ensimmäistä vuosisataa ”kiinalaisen kulttuurin vuosisadaksi”. Kiinalla on kuitenkin ongelmia, joilla on globaaleja merkityksiä. Sen väestö kasvaa nopeasti ja on pelättävissä väestön purkautuminen harvaanasuttuihin Mongoliaan, Siperiaan ja Keski-Aasian uusiin valtioihin. Jo nyt kiinalainen laitton siirtolaisuus Venäjän rajan yli on huolestuttavaa. Padotakseen kiinalaisryntäyksen Venäjän on parannettava rajavalvontaa ja asutettava rajaseudut uskollisella venäläisellä väestöllä, jota siirtyy Venäjälle entisistä neuvostotasavalloista. Venäjän on myös parannettava Aasian puoleisen alueensa infrastruktuuria ja tuettava sen talouselämää. Vain siten Uralin takaiset alueet saadaan pysymään Venäjän yhteydessä.

Koko maailman ja varsinkin Venäjän kannalta ongelmallisia ovat Kiinan aiheuttamat haposateet. Nämä johtuvat rikkilaskeumista, joiden aiheuttajana on Kiinan kasvava teollisuus. Sen tärkein energianlähde on runsasrikkinen kivihili. Jo nyt Venäjän Kaukoidän ja Siperian metsät kärsivät Kiinasta tulevista rikkilaskeumista.

Toisaalta on muistettava yhteistyömahdollisuudet Kiinan kanssa. Parantaakseen geopoliittista asemaansa Kiinan on uudistettava armeijansa aseistusta, joka pääosin on peräisin 1950-luvulta. Venäjän aseellisuudelle Kiina on hyvä markkina-alue. Sinne ei kuitenkaan tule toimittaa materiaalia, jonka avulla Kiinasta kehittyisi Venäjää mahtavampi sotilasvalta.

Ongelmana Kiinan kanssa on kilpailu vaikutusvallasta muissa Tyynenmeren alueen ja Keski-Aasian maissa. Venäjällä on vanhastaan hyvät suhteet mm. Vietnamiin, Laosiin ja Mongoliaan. Näiden maiden kanssa Venäjä harjoittaa vilkasta kauppaa ja ne ovat aseellisuuden tärkeitä asiakkaita. Parhaiten Venäjä onnistuu pyrkimyksissään mikäli se ”vahvistaa selustansa” eli luo vahvan ja modernin talouselämän, jonka tuella koko yhteiskunta elpyy. Tällöin Venäjästä muodostuu tärkeä ja tavoiteltu yhteistyökumppani.²⁶

Sorokinia perinteisempää linjaa edustaa Venäjän Yleisesikunta-akatemian opettaja *Aleksandr Dugin*, joka v. 1997 julkaisi laajan ja perusteellisen teoksen ”Osnovy geopolitiki. Geopoliticheskoje budusheje Rossii”. Teoksen ensimmäisessä luvussa käsitellään geopolitiikkaa tieteenä, sen eri määritelmiä ja kehitystä. Erityistä huomiota kiinnitetään Mahaniin, Mackinderiin, Savitskiin ja Gumileviin, jotka tarkastelivat meri- ja mannervaltioiden keskeisiä suhteita.²⁷ Toisessa luvussa tarkastellaan tämän hetken geopoliittista tilannetta. Kir-

joittaja väittää, kylmän sodan voittaneen lännen tukena olleen atlanttisen poliittisen ajattelun.²⁸ Teoksen pääpaino on luvuissa ”Venäjä ja alueellisuus”, ”Venäjän geopoliittinen tulevaisuus” ja ”Venäjän sisäinen geopolitiikka”²⁹. Sivuilta heijastuu dialektinen traditio. Kaikkea tarkastellaan meren ja maan välisenä taisteluna, jonka osapuolia ovat Yhdysvaltojen johtamat merivallat ja Venäjän johtama Euraasian manner. Yhdysvaltojen johtama voima on vihollinen, joka pyrkii liberaaliskaupalliseen, kulttuurittomaan ja sekularisoituneeseen maailmanhallitukseen. Tuo ryhmittymä on ylivoimainen, mutta maailman pelastamiseksi mantereen on käytävä Venäjän johdolla vastaiskuun. Johtajan rooli kuuluu Venäjälle, koska strategisesti tarkastellen Venäjä on alueellinen kokonaisuus, jonka turvallisuus ja riippumattomuus merkitsevät koko Euraasian mantereen rauhaa ja itsenäisyyttä. Vaikka Dugin arvostaa Gumilevia, ei hän hyväksy Gumilevin lännen vastaisuutta. Dugin lukee länteen Amerikan ja atlanttisen rannikon omaavat Englannin, Ranskan, Espanjan ja Portugalin. Ainoastaan vahva, teollisesti kehittynyt manner pystyy vastustamaan atlantista ylivaltaa. Siksi Venäjän on liittouduttava Euroopan Unionin ja erityisesti sen vahvimman valtion Saksan kanssa. On muodostettava Berliini – Moskova-akselin johtama suurvalta. Uuden suurvallan esiasteen hän näkee Saksan johtamassa Euroopan Unionissa, johon Itä-Euroopan valtioiden ja Venäjän on liityttävä. Tällä hetkellä Euroopan Unioni on alueellinen mahti. Vasta laajentuessaan itään siitä tulee suurvalta. Saksan ja Venäjän suhdetta hän pitää euraasialaisen sivilisaation kulmakivenä.

Saksan ja Venäjän ystävyysnimissä Dugin jakaa imperiumin kahteen etupiiriin. Siinä Slovakia, Kroatia, Unkari, Puola ja Baltian maat annetaan Saksan etupiiriin. Venäjälle kuuluisivat Kreikka, Albania, Bulgaria, Serbia, Romania ja Suomi. Yhdysvaltojen johtamaa politiikkaa hän kutsuu atlantismiksi, jota toteutetaan NATO:n avulla. Euroopan Unioni edustaa uutta mantereista voimaa, joka ennen pitkää ajautuu ristiriitoihin Yhdysvaltojen johtaman NATO:n kanssa. Koska Euroopan Unioni edustaa rakentavia euraasialaisia arvoja, on sen menestys hyväksi Venäjälle. NATO sinänsä ei ole paha, vaan sen sitoutuminen Yhdysvaltojen politiikkaan. Euroopan ero NATO:sta on mahdollinen vasta siinä vaiheessa, kun Euroopasta on kehittynyt taloudellisesti, teollisesti ja teknologisesti itsenäinen.

Erityistä huomiota Dugin kiinnittää puolustuksellisiin näkökohtiin. Sotilaallista yhteistyötä Saksan kanssa on tiivistettävä. Tulevan suurvallan pahimpana sotilaallisena ongelmana ovat reuna-alueet, joita atlantistit yrittävät saada valtaansa heikentääkseen Moskovan johtamaa mannerta. Moskovan on lujitettava otettaan reuna-alueilla. Euraasian pohjoisosa muodostaa yhtenäisen puhtaasti venäläisissä käsissä olevan alueen. Harvaan asuttu alue rikkaine raaka-aineineen tarjoaa erinomaisen pohjan teollisuudelle ja varustau-

tumiselle. Ongelmana on vain suomalaisten ja karjalaisten asuttama luoteiskulma. Kirjoittaja ei kuitenkaan tunne riittävästi kansallisia piirteitä ja hänen näkemyksensä ovat menneiltä vuosikymmeniltä. Suomalaisten 1800-luvun lopun karelianistien tapaan hän pitää suomalaisia ja karjalaisia yhtenä kansana. Uuden euraasialaisen suurvallan ei pidä syllistyä vanhoihin virheisiin harjoittamalla kansallista sortoa tai alistamalla pieniä kansoja. Kaikkien kansallista identiteettiä tulee kunnioittaa ja tukea pienten kansojen sivistyksellisiä ja taloudellisia pyrkimyksiä. Siksi Venäjän tulee sallia Suomen ja Karjalan yhdistyminen. Asukkaille on annettava suuri sivistyksellinen ja taloudellinen vapaus. Keskuksen on vain pidettävä kiinni strategisista eduista, ja se tapahtuu parhaiten suometumisella. Duginin mukaan **suometumisella** ymmärretään kylmän sodan aikaista tilannetta, jolloin nimellisesti puolueeton maa säilytti kapitalistisen järjestelmänsä, mutta oli strategisesti alistettuna Neuvostoliiton etupiiriin. Tätä hyväksi koettua politiikkaa pitäisi soveltaa myös muihin reuna-alueisiin.

Itä on Duginille vähemmän tärkeä, mutta kuten Sorokin, hän ehdottaa venäläisen asutuksen lisäämistä Tyynenmeren rannikolla alueen pitämiseksi uskollisissa käsissä.

Euraasialaisen suurvallan pahimmat ongelmat ovat etelässä. Venäjään rajoittuva vyöhyke Turkista Koreaan on käymistilassa. On pelättävissä Yhdysvaltojen pyrkivän Turkin avulla luomaan Kaukasiaan ja Keski-Aasiaan pikkuvaltioiden vyöhykkeen, jossa atlantinen liittouma saisi tukea Euraasian vastaiselle hyökkäykselle. Siksi uuden suurvallan on lähennyttävä Irania ja Irakia, jotka ovat Yhdysvaltojen vihollisia.

Venäjälle ainoa oikea valtiomuoto on imperiumi, mutta se voi toteutua vain yhdessä toisen euroopalaisen imperiumin, Saksan kanssa. Tämän tulevan imperiumin on yhdistyttävä islamilaista vallankumousta edustavan Iranin johtaman liittoutuman kanssa. Vain siten saadaan vaihtoehto Yhdysvaltain hallitsemalle voimalle. Berliinin – Moskovan akselille ei voi syntyä imperiumia ellei Venäjä saa olojaan vakiintumaan.³⁰

Välittömästi kirjan ilmestymisen jälkeen Duginin ajatukset herättivät lukijoissa ihmetystä ja hämmennystä. Tiedemiesten mielestä teos perustuu vanhentuneille käsitteille eikä vastaa nykymaailman realiteetteja.³¹ Tieteellisestä kritiikistä huolimatta teoksesta on otettu uusia painoksia ja kirjoittaja on saanut arvostusta suuren yleisön keskuudessa. Teoksen ansiona on visio tulevalle politiikalle. Ainoa todellinen vaihtoehto on yhteistyö Länsi-Euroopan kanssa. Kirjoittaja ei kuitenkaan ymmärrä tai ei halua ymmärtää pitkää historiallista ja kulttuurista yhteyttä Länsi-Euroopan ja Yhdysvaltojen välillä. Jo vuosisatojen ajan meret ovat pikemmin yhdistäneet kuin erottaneet länsimaita toisistaan. Puutteena on myös pidettävä taloudellisten näkökohtien sivuuttamis-

ta. Hän ei myöskään kiinnitä riittävästi huomiota teknisen kehityksen aiheutamiin muutoksiin.

Paljon modernimpi näkemys on azerbaidzhanilaisen taustan omaavalla politologilla *K.S. Gadzhijevilla*. Vuonna 1997 julkaisemaansa teokseen ”Geopolitika” hän on valinnut globaalin näkökulman. Hän kylläkin esittelee lyhyesti Dugininkin käsittelemät geopolitikan klassikot, mutta ei rakenna teorioitaan heidän varaansa. Todellisena muuttajana hän pitää tekniikkaa. Uusi informaatiotekniikka on tunkeutunut kaikkien rajojen yli eikä globalisointimista voi mikään estää. Neuvostoliiton hajoamisen hän katsoo olleen seurausta teknisestä ja taloudellisesta jälkeenjääneisyydestä. Totalitaarinen systeemi ei antanut mahdollisuuksia uudistumiseen. Poiketen yleisistä venäläisistä selityksistä Gadzhijev kiinnittää huomiota taloudellisiin innovaatioihin ja porautuu sosialismin perusongelmiin. Hän katsoo vanhan neuvostoajattelun, joka korosti maan valtavia luonnonrikkauksia varallisuuden mittarina, olleen harhaanjohtava. Varallisuuden luomisen edellytykset ovat omistamista tärkeämmät. Kirjoittajan mukaan rationaalisen yhteiskunnan pitää toimia siten että kaikki lahjakkuudet pääsevät esiin. Tällöin yksilön ohella hyötyy myös yhteiskunta.³²

Modernisuudestaan huolimatta Gadzhijev on säilyttänyt traditionaalisen venäläisen ajattelun piirteitä. Hän pitää sotia normaaliin maailmanjärjestykseen kuuluvina, mutta hänen näkökulmansa sodankäyntiin on moderni. Kaksinapaisen maailman tuhoutuminen ja teknologian kehitys ovat tehneet lopun massa-armeijoiden aikakaudesta. Nyt on tehokkaiden ja liikuntakykyisten ammattiarmeijoiden aika. Nykyinen maailma on paljon monimutkaisempi ja vaikeammin hallittava kuin kylmän sodan maailma. Odotettavissa on lukuisia rajakonflikteja, sisällissotia ja kansainvälistä terrorismia. Viimemainittu tulee lisääntymään, koska globalisaatio helpottaa liikkumista ja informaatiota. Terrorismin syynä on maailman eriarvoisuus, joten demokratian ja sivistyksen levittäminen ovat parhaat aseet rauhan turvaamiseksi, mutta konkreettisenä keinona terroritekoja vastaan hän pitää tehokkaita kansainvälisiä valmiusjoukkoja.

Useimpien venäläisten tavoin hän uskoo isänmaan voimaan ja suuruuteen. Venäjän uuden nousun suurimpana esteenä hän pitää markkinatalouden infrastruktuurin kehittymättömyyttä.³³

Gadzhijevin teos sai vastakaikua nuorison keskuudessa ja siitä otettiin v. 1998 oppikirjaksi mukailtu uusintapainos.³⁴

Teoksessa on edelleen globaali näkökulma, mutta painopistettä on siirretty enemmän Venäjää koskevaksi. Tästä kertovat lukujen otsikot kuten ”Venäjä ja länsi”, ”Venäjä ja Aasia”. Gadzhijev on joutunut myös ottamaan huomioon

maailmanpolitiikan tapahtumat. Vielä 1997 hän kysyi NATO:a tarkoittaen: ”Voiko jokin sotilasliitto ylipäänsä pysyä hengissä, jos sillä ei ole vastustajaa?”³⁵ Vuotta myöhemmin hän tarkastelee yksityiskohtaisesti NATO:n laajentumista ja Venäjän suhtautumista kehitykseen. Hän toteaa laajenemisen olevan NATO:n elinehto. Hän ymmärtää NATO:on liittymisen olevan entisille Itä-Euroopan sosialistimaille merkinä niiden todellisesta liittymisestä läntiseen Eurooppaan. Venäjä ei voi estää laajenemista, ja hän pelkää jännityksen lisääntymistä Euroopassa, mutta todelliset seuraukset nähdään vasta vuoden 1999 jälkeen, jolloin liittymiset alkavat. Hän myös arvelee, että tilanteen kiristyminen laajentumisen seurauksena ei ole lännen etujen mukaista ja siksi NATO ei haluaisikaan laajentua, vaikka sisään tulijoita on monia. Joka tapauksessa Euroopan turvallisuus on riippuvainen NATO-maiden ja Venäjän välisestä tasapainosta.³⁶

Kirjan luonteen mukaan jäsentelyä on selvennyt ja päälukujen loppuun on lisätty kysymyksiä, joihin vastaaminen vaatii lukijoita pohtimaan tekstin sisältöä ja käsitteiden merkitystä. Esimerkiksi luvun ”Globalisatiopolitiikan perussuuntaukset” lopussa kysytään opiskelijoilta: ”Mitä tarkoitetaan politiikan globalisoitumisella” ja ”Mitä ymmärretään poliittisella integroitumisella?” Nyt kirjoittaja ottaa myös rohkeasti kantaa tulevaisuuteen. Kuten Sorokin hän kannattaa moninapaista maailmaa, jossa Venäjä olisi mukana yhtenä suurvaltana. Siksi Venäjän on tuettava kehitystä, joka estää Yhdysvaltojen ylivalan vahvistumisen ja myötävaikutettava mm. Euroopan Unionin vahvistumisen.³⁷

Venäjä ei kuitenkaan selviä ellei se saa talouttaan kuntoon. Siksi ulkopoliitiikan tärkein tehtävä on turvata vakaat olot ja turvallinen ympäristö uuden taloudellisen ja sosiaalisen sekä poliittis-valtiollisen järjestelmän luomiselle.³⁸

Geopolitiikka on mitä suurimmassa määrin strateginen tiede ja siksi vuonna 1992 perustettu Rossijskij institut strategitsheskih issledovanij (RISI)³⁹ otti geopolitiikan tutkimusohjelmaansa. Venäjän suhdetta muuhun maailmaan tarkastelee professori *V.I. Krivohizha* perusteellisessa vuonna 1997 ilmestyneessä tutkimuksessaan. Tutkimuksen näkökulma on suurvaltakeskeinen, mutta globaali ja turvallisuuspoliittinen. Aluksi hän pohtii, onko kaaos vaiko järjestys luonnollisempi olotila. Hän päätyy jälkimmäisen kannalle. Kaksinapainen maailma oli hänen mielestään hyvä, sillä se merkitsi tasapainoa. Moninapaisuudesta seuraa vain sekasortoa. Näin hän siis haikailee kylmän sodan aikoja. Nykyistä Yhdysvaltojen johtamaa maailmaa hän ei hyväksy. Vastapainoksi hän esittää monikansallista turvallisuusjärjestelmää. Se puolestaan vaatii tarkasti määritellyt suunnitelmat, toteutuksen ja takuut.⁴⁰

Verrattuna esim. Duginiin Krivohizha kiinnittää runsaasti huomiota talouteen. Hän on erittäin huolestunut Venäjän talouden haavoittuvuudesta ja ulkoisesta riippuvuudesta. Venäjän tulisi vapautua energian hintavaihteluista.

Huono talous ja sosiaalinen ahdinko vieraannuttavat väestön yhteiskunnasta ja isänmaasta. Tällä taas on negatiivinen vaikutus maan puolustukseen. Hänen mielestään Neuvostoliiton toisen maailmansodan jälkeen harjoittama sotilaallinen turvallisuuspolitiikka, joka oli seurausta aseellisesta voitosta oli väärää, koska sotilaallista turvallisuutta pidettiin kansallisen veroisena. On harjoitettava kansallista turvallisuuspolitiikka, jossa aseellisen puolustuksen tukena on vahva talous ja luja yhteiskunnan sosiaalinen rakenne.⁴¹

Uudessa geopoliittisessa tilanteessa on kysyttävä, mikä merkitys sotilaallisilla näkökohdilla on kansalliselle turvallisuudelle. Yli 1000 vuotinen kokemus osoittaa geopoliittiset tosiasiat. Stabiilisuus on johtanut kasvuun ja myönteiseen kehitykseen. Epävakauteen on seurannut hajaannus ja naapureiden tunkeutuminen Venäjän alueille. Venäjän turvallisuuden on perustuttava vahvaan talouteen, sosiaaliseen vakauteen ja lujaan puolustukseen. Moninapaisen maailman luominen kuuluu Venäjän viralliseen ulkopoliittiseen doktriiniin, mutta kirjoittaja valittaa, ettei Venäjällä ole varsinaisia tulevaisuuden suunnitelmia. Emme tiedä millainen Venäjä on 5-, 10-, 15-, vuoden kuluttua.⁴²

Tässä heijastuu neuvostoliittolainen suunnitteluperinne. Ulkopuolinen voi kysyä, onko suunnitteluperinne uuden toteutuksen taakka. Neuvostoliitossa suuri osa koulutetusta väestöstä oli suunnittelutehtävissä ja toteutukseen kiinnitettiin vähemmän luovia kykyjä. Markkinataloudessa toteutuksessa on suurempi paino ja se vaatii sillä sektorilla enemmän työtä ja ajattelua.

Venäjän ja IVY- maiden turvallisuuden Krivohizha kytkee yhteen. Tiivis yhteistyö on Venäjän ja jokaisen IVY-maan etu. Tätä ei kuitenkaan länsi halua. Sille on edullinen heikko Venäjä, ja mm. NATO:n laajentamisen avulla se pyrkii heikentämään Venäjää. Toisaalta on mahdollista, että NATO:n aggressiivisuus kiinteyttää IVY-maiden yhteenkuuluvuutta.⁴³

Erityisen tärkeänä Krivohizha pitää ydinaseiden geopoliittista merkitystä. Vasta ydinaseiden hallinta tekee valtiosta sotilasmahdin. Ydinaseiden käyttö on kuitenkin tiiviisti sidoksissa Venäjän turvallisuuspolitiikan tarpeisiin ja tavoitteisiin. Ydinaseet eivät ole oma erillinen toimijansa ja niiden vähentämisen tulee olla yhteydessä valtakunnan poliittisiin ja sotilaallisiin tarpeisiin.⁴⁴

Aikoinaan ydinaseet oli hankittu palvelemaan kaksinapaisen maailman tarpeita. Nyt tilanne on hajonnut ja on luotava ydinaseoppi moninapaiseen maailmaan. Tapahtuneet poliittiset muutokset vaativat Venäjän poliittiselta ja sotilaalliselta johdolta perusteellista uuteen tilanteeseen perehtymistä. Muutoksista huolimatta ydinaseet ovat viimeinen takuu Venäjän turvallisuudelle. Uudessa tilanteessa on kuitenkin pohdittava ydinaseiden merkitystä maailmanjärjestyksessä ja Venäjän turvallisuuspolitiikassa. Lähdetessä siitä, että

kylmän sodan päätyttyä maailmansodan uhasta on siirrytty paikallisiin konflikteihin ydinaseen merkitys on muuttunut.

NATO:n itälaajentumisella on ydinaseulottuvuutensa. Ydinaseiden sijoitamisilla entisiin Varsovan liiton maihin on geopoliittinen merkitys, sillä ydinaseiden myötä maiden strateginen asema muuttuu, ja lännen ydinase siirtyy lähemmäksi Venäjän keskustaa ja sotilaallispoliittinen voima muuttuu lännelle edullisemmaksi. Poliittisenkin liennytyksen oloissa Yhdysvallat voisi käyttää ydinasetta Venäjän painostamiseen globaalilla tasolla. Paikallisesti se voisi ydinaseillaan edistää Venäjän vastaisen liittoutuman kehittymistä. Näihin haasteisiin vastaaminen on ydinase- ja turvallisuuspolitiikan keskeisiä tehtäviä. Konkreettisesti Venäjän on turvauduttava ydinaseisiin:

1. Mikäli se joutuu totaalisen suurimittaisen ydinasehyökkäyksen kohteeksi.
2. Mikäli Yhdysvallat tai sen johtama koalitio rajoitetussakin hyökkäyksessä turvautuvat ydinaseisiin.
3. Vastattaessa rajoitetusti Yhdysvaltojen tai sen liittolaisten aiheuttaman konfliktin uhkaan.
4. Mikäli Venäjä ydinase- tai konventionaalisen konfliktin yhteydessä joutuu rajoitetun ydiniskun kohteeksi.
5. Mikäli jokin välittömästi Venäjään liittyvä strateginen alue joutuu ydiniskun kohteeksi.
6. Mikäli sotatoimialueella taistelutoiminnassa turvaudutaan taktisiin ydinaseisiin.

Nämä yllämainitut seikat on otettava huomioon neuvoteltaessa ydinsulkusopimuksesta. Ainoana todellisena vastapuolena ydinaseita koskevissa neuvotteluissa Krivohizha pitää Yhdysvaltoja.⁴⁵

Eriyistä huomiota Krivohizha kiinnittää huomiota edessä oleviin kansainvälisen politiikan muutoksiin. Hänen tarkastelunsa keskiössä on NATO ja sen laajentuminen. Hän jakaa maat NATO:n jäseniin, jäsenyyttä tavoitteleviin ja NATO:n ulkopuolella pysyviin. Hänen mukaansa tilanne muistuttaa Versailles'n rauhan määräämää järjestelmää. Kuten silloin nyt kylmän sodan päätyttyä maailma jaetaan voittajiin ja häviäjiin. Jälkimmäisiin kuuluu Venäjä liittolaisineen. On ilman muuta selvää, että laajentumalla itään NATO parantaa strategisia asemiaan Venäjään nähden. Näin Venäjä halutaan työntää politiikan keskeisistä asemista toisen luokan valtioksi. Tällainen kehitys ei ole Venäjän etujen mukainen, mutta onko se myöskään kokonaisuuden etujen mukaista, sillä laajenemiseen sisältyy riskejä kuten taloudellista ja sosiaalista eriarvoisuutta ja kansallisia vastakohtaisuuksia. Tämä tulisi heikentämään NATO:a ja lännen kilpailukykyä suhteessa ASEAN:in maihin. Talouden moottorina Euroopassa on Euroopan Unioni, mutta sen kehitysnäkymät ja suhde

Venäjään ovat selkiintymättömät. Käsitellessään Euroopan Unionin ja Yhdysvaltojen suhdetta Krivohizha on realisti eikä yritäkkään spekuloida Duginin tapaan Saksan ja Venäjän liitolla, joka olisi suunnattu Yhdysvaltojen johtamaa merivaltio liittoutumaa vastaan. Yhdysvalloilla on NATO:n kautta ehdoton sotilaallinen voima, mutta voi olla että ennenpitkää Yhdysvallat siirtää vastuita Eurooppaan. Yksi mahdollisuus on että taloudellinen vastuu keskeisen Itä-Euroopan ja Baltian maista tulee Saksalle. Yhdysvallat eivät missään tapauksessa tule päästämään Eurooppaa irralleen. Eurooppa on taloudellisesti tärkeä maanosa ja Yhdysvaltain tärkein kauppakumppani.⁴⁶

Krivohizhan mukaan Venäjän pahin ongelma on identiteettikriisi, joka johdetaan vanhan järjestelmän romahtamisesta. Nyt etsitään uutta järjestelmää suurvallan hallitsemiseksi. Poliittisen linjan tärkeimpänä johtolankana on oltava kansalliset intressit, joiden määrittely kuuluu vastuullisille asiantuntijoille. Hallinnolliset elimet ovat olemassa, mutta niiden toiminta on koordinoitava ja rationalisoitava. Kirjoittaja esittelee keskeiset hallintoelimet ja ehdottaa niiden toiminnan tehostamista, Hänen keskeiset ohjeensa ovat seuraavat:

1. On määriteltävä Venäjän paikka ja tehtävät maailmanyhteisössä.
2. On määriteltävä Venäjän kansalliset intressit ja luotava ohjelma niiden saavuttamiseksi.
3. On luotava pitkäjänteinen ulkopoliittinen ohjelma.
4. On perustettava toimiva hallinto, joka on tiukassa yhteydessä strategisten tehtävien ja tavoitteiden kanssa.

Näiden tavoitteiden saavuttamisen tulee tapahtua demokraattisten poliittisten prosessien kautta, ja hallinnon rationalisuuden kehittyminen edellyttää parlamentaalisesti toimivien puolueiden muodostumista. Kirjoittaja ei kerro, kuinka demokratisoitumisen tulisi tapahtua, mutta hänen tekstistään ilmenee, että Yhdysvaltojen kehitys ja hallintomallit ovat hänen esikuviaan. Suurvalta oppii toiselta suurvallalta. Voidaan myös sanoa, että hävinneen kannattaa aina oppia voittajasta.⁴⁷

Venäjän Tiedeakatemia on myös ottanut geopolitiikan tutkimuskohteekseen ja yhdessä Kansallisen uudistusstrategian instituutin ja Venäjän humanististen tieteiden tiederahaston kanssa se on järjestänyt vuosina 1995, 1997 ja 1999 geopolitiikkaa sivuavia kongresseja.⁴⁸ Niissä on käsitelty ajankohtaisia kansainvälisen politiikan kysymyksiä geopolitiisesta näkökulmasta. Keskeisiä teemoja ovat olleet Venäjän sopeutuminen uuteen tilanteeseen, NATO:n laajeneminen ja Balkanin kriisi. Tiukan poliittisen sidonnaisuuden tähden kongressien keskustelut eivät ole olleet kovin hyödyllisiä. Vallitsevana on ollut vastakohtaisuus Venäjää ja länsi. Varsinkin syksyllä 1999 pidetty kongressi

keskittyi tuomitsemaan NATO:n Kosovon operaation ja Serbian pommitukset.

Geopolitiikka on poliittista tiedettä ja ennenpitkää poliitikot ryhtyivät geopolitikoimaan. Vuonna 1995 valittuun duumaan perustettiin geopolitiittinen valiokunta, jonka ensimmäiseksi puheenjohtajaksi tuli liberaalidemokraattista puoluetta edustava *A. V. Mitrofanov*. Kesäkuussa 1997 hän julkaisi nationalistisen Venäjän asemaa ja tulevaisuutta käsittelevän pamfletin.⁴⁹ Kirja on juuri sitä vaarallista fantasiointia, josta M. V. Iljin varoittaa.⁵⁰ Teoksen linja paljastuu jo esipuheessa, jossa ylistetään V.V. Zhirinovskia, jolla on annettavana maalle ja maailmalle paljon tärkeitä joskin kiistelyjä asioita. Teoksessa ei ole lainkaan lähdeviitteitä, mutta sisällöstä ilmenee, että teos perustuu kansalliskommunistiselle⁵¹ sekä Gumilevin ja Duginin ajatuksille. Kirjaa ei kuitenkaan voida nimestä huolimatta pitää geopolitiittisena. Se on venäläiskansallista propagandaa. Mitrofanov ylistää Stalinia Venäjän päättäväisenä ja menestyksellisenä johtajana. Jo sisällissodan aikana Stalin ymmärsi armeijan uudistamisen merkityksen ja osasi keskittää tiukasti vallan itselleen hyvissä ajoin ennen sotaa. Voittoa ei olisi saatu ilman Stalinin rautaista tahtoa ja keskitettyä valtaa. Ansiokkaasti Stalin myös sodan jälkeen tuhosi Yhdysvaltojen ydinasemonopolin, ja maailma pelastui läntisen imperialismiin ylivallalta.⁵²

Yhdysvaltojen johtama länsi on Mitrofanovin mielestä kaiken pahan lähde. NATO uhkaa joka hetki Venäjän turvallisuutta. Venäjän ongelmien aiheuttaja on yksinomaan länsi. Venäjä on ylivoimaisen loistavan kulttuurin maa, jonka rinnalla Yhdysvallat on sivistymätön nousukas. Venäjän on harjoitettava aktiivista Yhdysvaltojen vastaista politiikkaa ja liityttävä yhteen myös USA:n sisäisten vihollisten kanssa. Näihin hän lukee kaikki sorretut vähemmistöt neekereistä meksikolaisiin vierastyöläisiin ja japanilaisiin, jotka maailmansodan ajan joutuivat internointileireille. Mitrofanoville ei juolahda mieleenkään pohtia kuinka Amerikan kaltainen mitättömyys on voinut kehittyä maailman johtavaksi valtioksi. Venäjää uhkaavat sisältäpäin lännen hännystelijät, jotka haluavat soveltaa Venäjälle läntisiä arvoja. Kaikista onnettomuuksista huolimatta Venäjällä on hallussaan ydinase, joka takaa sille koskemattomuuden ja geopolitiittisen voiman sekä ulkoisia että sisäisiä vihollisia vastaan. Ydinvoimallaan keskusta pystyy hallitsemaan reuna-alueita.⁵³

Tarkastellessaan Venäjän sisäistä kehitystä Mitrofanov keskittyy presidentti-instituutioon, koska vielä 1997 hänen johtajansa V.V. Zhirinovski kuvitteli pääsevänsä presidentiksi. Mitrofanovin mielestä presidentissä henkilöityy Venäjän valtio ja kansa. Tämä ei riitä nostamaan Venäjää alennustilasta. Tarvitaan uusi kansallinen ideologia, jolle uuden ulkopoliittisen doktriinin tulee perustua. Ideologian tulee tukea taistelua vihollisia vastaan ja auttaa Venäjää liittolaisten hankinnassa ja poliittisen aseman parantamisessa.⁵⁴

Kirjoittaja katsoo ideologian rakentamisen isänmaalliseksi velvollisuudekseen ja siksi hän on teoksen kirjoittanut. Kansallisena tavoitteena Mitrofanov pitää turvallisuuden vahvistamista ja siksi hänellä on aluevaatimuksia Latvialle, Virolle ja Kazakstanille. Niiden alueilla on ikivanhoja venäläisiä maita, jotka jo historiallisista eikä pelkästään strategisista syistä kuuluvat Venäjälle. Erittäin tärkeänä hän pitää Kazakstanin pohjoista vyöhykettä. Sillä on suuri merkitys Keski-Aasian geopolitiikan kannalta ja siellä sijaitsee Venäjälle välttämätön Baikonurin avaruustutkimuskeskus. Keski-Aasiassa ja Kaukasiassa ongelmana on Turkki, jonka avulla NATO soluttautuu alueelle. Siksi Venäjän on liittouduttava ikivanhan Turkin vihollisen Iranin kanssa. Liittoon olisi otettava mukaan Venäjän uskollinen liittolainen ja Turkin vihollinen Armenia. Erittäin iloinen Mitrofanov on Valko-Venäjän lähentymisestä. Tällä on suuri geopoliittinen merkitys, sillä näin avautuu suora linja Moskovasta länteen, eikä muodostu Baltiasta Turkkiin ulottuvaa vyöhykettä, joka erottaisi Venäjän Länsi-Euroopasta. Tähän geopoliittiseen linjaa sopii huonosti kirjoittajan käsitys, jonka mukaan Valko-Venäjän yhdistyminen riippuu presidentti Lukashenkon persoonasta.⁵⁵

Tulevaisuuden näkemyksiensä pohjana kirjoittajalla on teoria mantereiden ja merivaltojen vastakkaisuudesta. Mitrofanov ymmärtää, että yksin Venäjä ei saavuta kadottamaansa valtaa. Se tarvitsee liittolaisia ja niiden saamiseksi Mitrofanov rakentaa euraasialaisen, duginilaisen vision. Euraasialaiset suurvallat Venäjä, Saksa, Kiina ja Japani muodostavat yhdessä riittävän vastavoiman Yhdysvaltojen johtamalle atlantiselle ryhmittymälle. Uutuutena on merellisen Japanin laskeminen mannervalttojen joukkoon ja Turkin liittäminen USA:n ja Englannin johtamiin merivaltoihin. Venäjän ja Japanin liittoutuma, jota Kiina ja Intia tukevat, pystyvät antamaan anglosakseille iskun, joka pakkottaa heidät vetäytymään Aasiasta. Euroopassa Saksa on Venäjän tärkein strateginen liittolainen. Sopimus Saksan kanssa lujitetaan muodostamalla Kliningradin alueelle entisen Neuvostoliiton alueella asuneille saksalaisille autonominen tasavalta. Puolan on myös luovuttava saksalaisista alueista, jotka se sai ensimmäisen ja toisen maailmansodan jälkiselvittelyissä.⁵⁶

Idässä Venäjän tärkein strateginen kumppani on Kiina. Luonnonvaroiltaan rikas Venäjä, loppumattomilla inhimillisillä resurseilla varustettu Kiina ja taloudellisesti kehittynyt Japani sekä yhdistynyt Korea muodostavat ylivoimaisen vastustajan Amerikalle ja sen johtamalle liittoutumalle. Liitto Kiinan kanssa on mahdollista jakamalla Keski-Aasian ja Mongolian alueet. Keski-Aasian entiset neuvostotasavallat liitettäisiin suurimmaksi osaksi Venäjään. Ainoastaan uiguurien asuttama Kazakstanin osa luovutettaisiin Kiinalle, jonka ylivallan myös Mongolia joutuisi tunnustamaan.⁵⁷

Intian Mitrofanov katsoo ilman muuta liittyvän Venäjän johtamiin mannervaltoihin. Intiaan tarvitaan myös työntämään USA pois Euraasian mantereelta. Venäjän eteläiselle rajalle kirjoittaja haluaa muodostaa Suur-Persian, johon liittyisivät Iran, Afganistan ja Tadžikistan. Uusi valtio ulottuisi Täbrisistä Karachiin, ja sitä kautta Venäjälle avautuisi pääsy lämpimien vesien ääreen. Olisi myös ryhdyttävä rakentamaan kanavaa Kaspian mereltä Persian lahdelta. Amerikan vihollinen Irak kuuluu Venäjän tärkeimpiin liittolaisiin. Irakista käsin voidaan hallita öljyalueita ja kauppareittejä. Tältä pohjalta on ymmärrettävää, että Saddam Husseinia Mitrofanov pitää Venäjän suurena ystävänä ja kulttuurin ja sivistyksen puolustajana amerikkalaista imperialismia vastaan. Kaukasian ongelmiin kirjoittajalla on omaperäinen ratkaisu. Venäjän tulee jakaa Kaukasia Suur-Persian kanssa. Tshetshenia ja muut islamilaisten kansojen asuttamat alueet liitetään Persiaan. Vain kristityt ja strategisesti tärkeät maat tulevat Venäjän yhteyteen.⁵⁸

Kuten Zhrinovskille⁵⁹ Turkki on myös Mitrofanoville paha vihollinen. Siksi se on hajotettava kreikkalaisten, kurdien ja armenialaisten asumisiin. ”Turkkilaispaimentolaisille” riittää Ankaran ympäristön käsittävä ylänkö, joka aikoinaan kuului seldzukkien sultaanille. Ylläkuvattujen fantasioiden päätteeksi Mitrofanov luo katsauksen nykyteknologiaan internetia myöten. Hyödyntämällä modernia informaatiotekniikkaa Zhirinovski on tehnyt itsensä tunnetuksi ja arvostetuksi Venäjällä ja koko maailmassa. Venäjän on nopeasti siirryttävä uuden informaatioteknologian kauteen, muuten se taantuu kolmannen luokan valtioksi. Venäjä elää kohtalokkaita aikoja. Sillä on enää 5-6 vuotta palauttaa asemansa maailmanmahtina. Jos näin ei tapahdu, se tullaan pyyhkäisemään maailman poliittiselta kartalta.⁶⁰ Tässä yhteydessä Mitrofanov joutuu toteamaan amerikkalaisen teknologian ylivoimaisuuden. Tämän hän heti mitätöi vähättelemällä amerikkalaista filosofiaa ja kulttuuria. Ei ole venäläiselle politiikalle kunniaksi, että teoksensa viimeisessä luvussa kirjoittaja hakee astrologiasta ennustuksia Venäjän nousulle ja Amerikan tuholle.⁶¹

Kirja ei parantanut Mitrofanovin mainetta geopoliittikkona – päinvastoin. Syksyllä 1999 vaalittu duuma nimesi 13.7.2000 geopoliittisen toimikunnan puheenjohtajaksi kommunisteja edustavan kemistin A.A. Shabanovin. Mitrofanovia ei valittu edes varapuheenjohtajaksi, mutta hän pääsi toimikunnan yhdeksi rivijäseneksi. Heidän joukossaan on myös painin raskaansarjan olympiavoittaja ja maailmanmestari Aleksander Karelin. Vuoden 1997 jälkeen Mitrofanov ei ole julkaissut uusia geopoliittisia tutkimuksia.⁶²

Paljon Mitrofanovia perusteellisemmin geopoliittisia kysymyksiä on tarkastellut kommunistipuolueen puheenjohtaja *Gennadi Zjuganov*. Vuonna 1997 hän julkaisi teoksen nimeltä ”Voiton maantiede. Venäläisen geopoliitiikan pe-

rusteet”⁶³. Teoksessa lähdetään liikkeelle geopolitiikan määritelmistä, tarkastellaan sen kehittymistä tieteenä ja merkitystä maailmalle ja isänmaalle. Teos täyttää tieteellisen julkaisun kriteerit myös lähdeviitteiden ja kartografian osalta.⁶⁴

Kirjan sisällöstä ilmenee, että Zjuganov on kansalliskommunisti. Maailmanvallankumouksesta ja tulevasta kommunistisesta yhteiskunnasta hän ei kirjoita mitään. Hänen linjansa on venäläiskansallinen, mutta hän ei syyllisty Mitrofanovin fantasioihin. Myöskin Zjuganov nojautuu meren ja mantereen vastakohtaisuuteen. Yhdysvallat ja NATO ilmentävät kaikkea pahaa, mitä maailmassa on. NATO:n itälaajeneminen on Venäjän pahin uhka. Sotilaallista iskuja voidaan odottaa vain NATO:n taholta. On pyrittävä moninapaisen maailman rakentamiseen.⁶⁵

Gorbatshevin aikaista lännen liehittelyä Zjuganov ei hyväksy. Erittäin nöyryyttävänä Venäjälle ovat lännen pyrkimykset houkutellessa Venäjä Kiinan ja islamin vastaiseen liittoon. Venäjä ei tule koskaan alistumaan lännen talutusnuoraan. Venäjä on ylpeä suurvalta ja haluaa itse päättää asioistaan. Venäjä ei myöskään hyväksy yleistä kaaosta ja suurvaltana Venäjän on osallistuttava maailman asioiden hoitamiseen, mutta on toimittava kansallisten etujen mukaan. **”Venäjän on otettava paikkansa maailmassa ja harjoitettava perinteistä rauhaa luovaa, tasapainoittavaa ja kaaosvoimia hillitsevää politiikkaa. Sen on vain lujasti ja päättäväisesti huolehdittava kansallisesta turvallisuudestaan kaikelta ulkoiselta ja sisäiseltä väkivallalta”**.⁶⁶

Zjuganovin geopolitiittisen doktriinin mukaan Venäjän on huolehdittava asukaidensa ja rajojensa turvallisuudesta. Venäjän valtaa ei pidä kuitenkaan ulottaa vieraisiin alueisiin. Tästä on historiassa saatu huonoja kokemuksia. Suomen liittäminen keisarikuntaan v. 1809 oli virhe. Suomalaiset eivät koskaan sopeutuneet Venäjän valtaan ja seurauksena oli konflikteja. Myöskin Puolan ja Kaukasian liittämisestä on ollut pelkkiä ongelmia. Zjuganov ei myöskään hyväksy Hrushtshevin aikanaan aloittamaa Venäjän tunkeutumista kolmannen maailmaan. Seurauksena oli vain voimavarojen tuhlaaminen isänmaalle vieraisiin kohteisiin.⁶⁸

”Venäläisen” politiikan harjoittamiseen tarvitaan suunnitelma, päämäärät ja voimavarat. NATO:a pystytään heikentämään lyömällä kiila Yhdysvaltojen ja sen liittolaisten väliin. Saksa ja Ranska olisi irroitettava Yhdysvaltojen otteesta ja siksi on tuettava Euroopan Unionin kehittymistä. Venäjän on myös etsittävä liittolaisia sellaisten maiden joukosta, joita NATO todella uhkaa. Tällaisia ovat Kiina, Intia, Iran ja eräät arabimaat. Armeijan uudistaminen on välttämätöntä ja reformi on aloitettava strategisten ydinaseiden vahvistamisella vain sen avulla voidaan turvata Venäjän turvallisuus ja vaikutusvalta maailmassa.⁶⁹

Kommunistipuolueen johtaja ei tietenkään unohda kansallisen doktriinin ideologista puolta. Länsimainen liberalismi ei sovi Venäjälle. Laaja maa, ilmastolliset ja kansalliset olosuhteet vaativat keskitetyn ja vahvan johdon. Umpikujasta pääsemiseksi Zjurganov esittää neljän kohdan ohjelman.

1. Voimakas valtio
2. Venäläisyys
3. Sosiaalinen oikeudenmukaisuus
4. Demokratia

Näiden tekijöiden lisäksi on kansaan luotava rehellisyyden, vastuuntunnon ja ahkeruuden mentaliteetti. Näiden arvojen vakiinnuttamiseen kommunistijohtaja pyytää kirkon ja uskonnon tukea.⁷⁰

Kaikessa politiikassa on toimittava realiteettien pohjalta. Ideologisiin haaveiluihin antautuminen koituu vain turmioksi.⁷¹

Zjurganov on ohjettaan noudattanut. Hänen venäläiskansallista ohjelmaansa on pidettävä maltillisena. Itseasiassa voidaan todeta hänen tavoitteidensa olevan yleisinhimillisiä, joita voidaan soveltaa kakkialla, missä pyritään vahvaan valtioon ja sosiaalisesti oikeudenmukaiseen yhteiskuntaan. Vahvan valtion vaatimus kuuluu venäläiseen traditioon, joskin ulkomailta katsottuna se voi näyttää pelottavalta. Koska Zjurganov on Venäjän suurimman puolueen johtaja, on hänen käsityksillään suuri merkitys venäläisessä yhteiskunnassa.

5. UUDEN VENÄJÄN PERUSTA?

Viitisentoista vuotta kestäneen harhailun ja etsinnän jälkeen venäläiset saivat luotua uuden geopolitiikkaan perustuvan kansallisen ideologian, joka ulottaa vaikutuksensa sisä- ja ulkopoliitiikkaan sekä strategiaan. Käydystä tieteellisestä ja poliittisesta keskustelusta voidaan päätellä ideologian keskeiset käsitteet seuraavasti:

1. **Venäjä on oma kokonaisuutensa, yksi suurista kulttuureista.**
2. **Venäjä on suurvalta.**
 - a) **Venäjä on yksi ja jakamaton.**
 - b) **Voimakas Venäjä on koko Euraasian vakauttaja.**
 - c) **Venäjä haluaa olla päättämässä maailman asioista.**
3. **Vahva armeija on isänmaan turvallisuuden paras takaaja.**
4. **Vain taloudellisesti voimakas ja sotilaallisesti vahva valtio takaavat kansalaisilleen sivistyksellisesti ja sosiaalisesti turvatun elämän. Siksi voimavarat on ensisijaisesti suunnattava talouden uudistamiseen valtion kontrolloiman markkinatalouden avulla.**

Tämä ideologia on saavuttanut yhä laajempaa kannatusta mediassa ja väestön keskuudessa,⁷² mutta vasta tulevaisuus näyttää kuinka ideologiaa sovelletaan käytäntöön. Tilanne tajuttiin valtakunnan johdossa ja se käytti hyväkseen kansan mieltymistä dramatiikkaan ja suuriin eleisiin. Toisen vuosituhannen viimeisenä päivänä presidentti Boris Jeltsin luopui vallasta ja näytti tietä valitsemalleen seuraajalle Vladimir Vladimirovitš Putinille. Maaliskuussa 2000 hänet valittiin selvällä enemmistöllä Venäjän Federaation presidentiksi. Vielä on aikaista päätellä mihin Venäjä on matkalla hänen johdollaan,⁷³ mutta jo nyt voidaan päätellä yllämainittujen teesien sisältyvän hänen politiikkaansa.

6.VIITTEET

1. Ks. Esim. F. Fukuyama, Historian loppu ja viimeinen ihminen. (Suom. Heikki Eskelinen) Helsinki 1992.
2. Ks. Esim. F. Buck, Weltordnung im Wandel. Geopolitika 2000. Deutschland in der Welt am Vorabend des 3. Jahrtausends. Frankfurt am Main 1996, s. 19-26.
3. V.L. Baburin, J.L. Mazurov, Geografitsjeskije osnovy upravlenija. Moskva 2000, s. 178.
4. Ju.V. Tihonravov, Geopolitika. Moskva 1998, s. 70-71.
5. Sisäiseen linjaan kuuluvat Venäjällä työskennelleet ja ulkoiseen ne, jotka poliittisten ym. syiden tähden ovat siirtyneet ulkomaille.
6. V.P. Semjonov - Tjan-Shanskij, Rajon i strana. Moskva-Leningrad 1928, s. 40.
- Tihonravov 1998, s. 296-297.
7. I.L. Solonevits, Narodnaja imperija. Moskva 1991, 48-69. - Tihonravov 1998, s. 298.
8. Sobornost tarkoittaa ortodoksista yhteisöhenkeä.
9. A. Dugin, Osnovy geopolitiki. Geopolititsheskoje budustseje Rossii. Moskva 1997, s. 82-88.
10. A. Juntunen, Valta ja rautatiet. Luoteis-Venäjän rautateiden rakentamista keskeisesti ohjanneet tekijät 1890-luvulta 2. Maailmansotaan. Helsinki 1997, s. 103-161.
11. F. Tsujev, Sto sorok besed s Molotovym. Moskva 1991, s.14.
12. Tihonravov 1998, s. 316.
13. Dugin 1997, s. 121-126.
14. Ks. esim. 4.6.1999 hyväksytty EU:n Venäjä strategia.
15. Venäläisille samoin kuin Mackinderille tämä käsite on selvä, mutta nykyään lännessä katsotaan ympäristödeterminismi vanhentuneeksi käsitteeksi. Esimerkiksi F. Fukujama sivuuttaa käsitteen täysin.
16. I. Mogilevkin, Geopolitika v SSSR. - Nezavisimaja gazeta 5.3.1999.
17. L.N. Gumilev (1912-1992) oli arvostettujen runoilijoiden Nikolai Gumilevin ja Anna Ahmatovan poika.
18. Tihonravov 1998, s. 306-312.
19. L.N. Gumilev 1995, Ot Rusi do Rossii. Moskva 1995, s. 31. (Kirjoittajalla ollut käytössään teoksen 3. painos.)
- Christer Pursiainen, Venäjän idea, utopia ja missio. Helsinki 1999, s.107-120.
20. Gumilev, Ritmy Evrazii: ephi i zivilizatsii. Moskva 1993, s. 19-31.
21. Vestnik Moskovskogo Universiteta, serija 12, sotsialno-polititseskije issledovanije 6/1994, s.3-22.
22. Polititseskoje Issledovanija on ilmestynyt vuodesta 1995 alkaen.
23. K. Pleshakov, Geopolitika v svete globalnyh peremen.- Mezhdunarodnaja zhizn 10/1994.
24. Polititseskaja Issledovanija 1/1995. Moskva 1995, s.7-27.
25. K.E. Sorokin, Geopolitika sovremennosti i geostrategija Rossii. Moskva 1996.
26. Sorokin 1996, s. 49-73. 151-153.
27. Dugin 1997, s. 33-98.
28. Dugin 1997, s. 99-121.
29. Dugin 1997, s. 165-385.
30. Dugin 1997, s. 389-451.
31. Ks. esim. J.V. Tihonravov, Geopolitika. Moskva 1998, s. 325-326.
32. K.S. Gadzhijev, Geopolitika. Moskva 1997, s.90-98, 242-243.

33. Gadzhijev 1997, s. 259-302, 331-389.
34. K.S. Gadzhijev, Vvedeniye v geopolitiku. Moskva 1998.
35. Gadzhijev 1997, s. 251.
36. Gadzhijev 1998, s. 315-324.
37. Gadzhijev 1998, s. 339-348.
38. Gadzhijev 1998, s. 308.
39. Venäjän strategisten tutkimusten instituutti.
40. V.I. Krivohizha, Rossija v novom mire: vremja reshenii. Moskva 1997, s. 42-68.
41. Krivohizha 1997, s. 85-107.
42. Krivohizha 1997, s. 110-128.
43. Krivohizha 1997, s. 155-193.
44. Krivohizha 1997, s. 203-214.
45. Krivohizha 1997, s. 260-279.
46. Krivohizha 1997, s. 349-367.
47. Krivohizha 1997, s. 381-399.
48. Kongressien nimenä on "Rossija I tsentralnaja Evropa v novyh geopolititskih realnostjah".
49. A.V. Mitrofanov, Shagi novoj geopolitiki. Moskva 1997.
50. Ks. Sivu 94.
51. Kansalliskommunismi perustuu stalinilaiselle traditiolle, jonka tavoittena oli maailman hallitsemiseen pyrkivän kommunistisen Venäjän rakentaminen
52. A.V. Mitrofanov, Shagi novoj geopolitiki. Moskva 1997, s.20-27.
53. Mitrofanov 1997, s. 97-127, 152-160.
54. Mitrofanov 1997, s. 147-152.
55. Mitrofanov 1997, s. 160-175.
56. Mitrofanov 1997, s. 182-187, 189-199.
57. Mitrofanov 1997, s.208-215.
58. Mitrofanov 1997, s. 226-242.
59. V. Zhirinovskij, Poslednij broсок na jug. Moskva 1993, s. 130-143.
60. Huomattakoon että suurvalta-aseman menettämisen pelko on vaivannut venäläisiä pitkään. Nikolai II: n tärkein ministeri Sergei Witte katsoi Japanin sodan jälkeen Venäjän nostamisen suurvaltojen joukkoon olevan maansa ulkopoliittikan ensisijainen velvollisuus. Hän pelkäsi Venäjän joutumista samaan sarjaan Espanjan ja Turkin kanssa. Rakentaessaan Neuvostoliittoa Stalin piti velvollisuutenaan maan kohottamista maailmanmahdiksi. Kansalaisten hyvinvointi oli toissijaista.
61. Mitrofanov 1997, s. 270-276.
62. <http://www.duma.ru>
63. G. Zjuganov, Geografija pobedy. Osnovy rossijskoj geopolitiki. Moskva 1997.
64. Olen keskustellut teoksesta lukuisten venäläisten tutkijoiden kanssa, ja heidän mukaansa kirjan tekijänä on puolueen taustalla toimiva työryhmä. Zjuganov on kuitenkin hyväksynyt kirjan sisällön ja siksi voidaan katsoa sen vastaavan Zjuganovin omia ajatuksia ja tavoitteita.
65. Zjuganov 1997, s. 7-43, 140-145.
66. Zjuganov 1997, s. 76-85.
67. Tässä heijastuu venäläinen suurvalta-asetenne. 1900-luvun alussa kenraalikuvernööri Nikolai Bobrikoff ja historioitsija Mihail Borodkin olivat samalla kannalla.
68. Zjuganov 1997, s. 96-99.
69. Zjuganov 1997, s. 146-147.
70. Zjuganov 1997, s. 180-183.
71. Zjuganov 1997, s. 265-277.
72. Ks. esim. A.S. Panarin, Globalnoje polititsheskoje prognozirovanije. Moskva 2000, s. 211-325.
73. Nimi Putin tulee sanasta put, joka tarkoittaa matkaa.